

ER DET ALMINDELIGE PRISNIVEAU EN FIKTION?

Tre Indlæg af NIELS LINDBERG, JØRGEN PEDERSEN og
H. CL. NYBOLLE

I.

DR. polit. Jørgen Pedersens Afhandling »Prisniveauet« i Festskriftet til Harald Westergaard giver mig Anledning til et Par Betragtninger.

Det almindelige Prisniveau er et økonomisk Begreb, der udtrykkes ved et Tal, der med et bestemt Formaal udregnes af visse Data, der empirisk kan konstateres. Nu paastaar Jørgen Pedersen, at det alm. Prisniveau er en Illusion, eller en Fiktion. Hermed kan der menes, enten at Formaalet med Opstillingen af det omhandlede Begreb er meningsløst, eller at det faktisk udregnede Tal, der skal udtrykke Begrebet, ikke svarer til Formaalet.

Vi kan da begynde med at spørge om Formaalet med at opstille Begrebet Prisniveau. Man faar det Indtryk, at Jørgen Pedersen mener, at Begrebet Prisniveau er opstillet med særligt Henblik paa Anvendelse i Konjunkturlæren (se Side 176) eller Bankpolitiken (Side 191—192), eller at man i hvert Fald har villet tildele »det almindelige Prisniveau« en særlig Anvendelse her. Jørgen Pedersen nævner dog ingen Forfatter til Støtte for denne Anskuelse.

Nu har jeg imidlertid altid anset det for almindelig bekendt, at Begrebet det alm. Prisniveau fortrinsvis er opstillet for at tjene et ganske andet Formaal, nemlig for at faa et Udtryk for »Pengegens Værdi« eller »Leveomkostningerne«¹⁾. Det er da klart, at

¹⁾ Fra Marshall, der i 1887 fremsatte sit bekendte Forslag til Udregning af et index-number og Edgeworth, se dennes Artikel om Index Numbers i Palgrave's Dictionary, til Nutidens Forfattere. At det forholder sig saaledes, viser et tilfældigt Udpluk af gængse Lærebøger. Cassel: Theoretische Social-oeconomie § 53. Aarum: Læren om Samfundets Økonomi 3die Kap. § 1. Taussig: Principles of Economics Kap. 22 § 1—2. Taylor: Principles of Economics Kap. XXXV.

ER DET ALMINDELIGE PRISNIVEAU EN FIKTION?

Tre Indlæg af NIELS LINDBERG, JØRGEN PEDERSEN og
H. CL. NYBOLLE

I.

DR. polit. Jørgen Pedersens Afhandling »Prisniveauet« i Festskriftet til Harald Westergaard giver mig Anledning til et Par Betragtninger.

Det almindelige Prisniveau er et økonomisk Begreb, der udtrykkes ved et Tal, der med et bestemt Formaal udregnes af visse Data, der empirisk kan konstateres. Nu paastaar Jørgen Pedersen, at det alm. Prisniveau er en Illusion, eller en Fiktion. Hermed kan der menes, enten at Formaalet med Opstillingen af det omhandlede Begreb er meningsløst, eller at det faktisk udregnede Tal, der skal udtrykke Begrebet, ikke svarer til Formaalet.

Vi kan da begynde med at spørge om Formaalet med at opstille Begrebet Prisniveau. Man faar det Indtryk, at Jørgen Pedersen mener, at Begrebet Prisniveau er opstillet med særligt Henblik paa Anvendelse i Konjunkturlæren (se Side 176) eller Bankpolitiken (Side 191—192), eller at man i hvert Fald har villet tildele »det almindelige Prisniveau« en særlig Anvendelse her. Jørgen Pedersen nævner dog ingen Forfatter til Støtte for denne Anskuelse.

Nu har jeg imidlertid altid anset det for almindelig bekendt, at Begrebet det alm. Prisniveau fortrinsvis er opstillet for at tjene et ganske andet Formaal, nemlig for at faa et Udtryk for »Pengegens Værdi« eller »Leveomkostningerne«¹⁾. Det er da klart, at

¹⁾ Fra Marshall, der i 1887 fremsatte sit bekendte Forslag til Udregning af et index-number og Edgeworth, se dennes Artikel om Index Numbers i Palgrave's Dictionary, til Nutidens Forfattere. At det forholder sig saaledes, viser et tilfældigt Udpluk af gængse Lærebøger. Cassel: Theoretische Social-oeconomie § 53. Aarum: Læren om Samfundets Økonomi 3die Kap. § 1. Taussig: Principles of Economics Kap. 22 § 1—2. Taylor: Principles of Economics Kap. XXXV.

man ikke kan forkaste Begrebet det alm. Prisniveau, fordi det ikke tilfredsstillende som Udtryk for de Priser, der har særlig Interesse i Konjunktur- og bankpolitiske Spørgsmaal. Herpaa synes dog et af de Argumenter, som Jørgen Pedersen anvender til Forkastelse af Begrebet Prisniveau, at bygge. (Se de anførte Steder).

Det, der har ført til Opstilling af Begrebet Prisniveau, er Ønsket om at faa at vide, hvor meget man til forskellige Tider og paa forskellige Steder kan faa for en vis Indtægt af de Goder, man er interesseret i. Da man nu bruger et stort Antal forskellige Varer, er det umuligt, paa Grundlag af hvad man ved om, hvorledes de enkelte Varers Priser stiller sig til forskellige Tidspunkter og paa forskellige Steder, at sige, om en Enhed af ens Indtægt, f. Eks. en Krone, er steget eller faldet i Værdi, fordi de mange Varegrupperes Udsagn kan staa i Modstrid med hverandre. Og selv om de ikke gør det, kan det være vanskeligt at sige, hvor meget Kronens Værdi har forandret sig for én. Denne Overskueligheds Vanskelighed fører til Ønsket om et Enkeltudtryk for Priserne: Prisniveauet. At det forholder sig paa den her angivne Maade, kan man f. Eks. se af Westergaard og Nybølle: Statistikens Teori § 356.

Det er da indlysende, at da der for den enkelte Person er noget, som han med Rette kan kalde Pengenes Værdi for ham, saa er der ogsaa noget, der for ham er Prisniveauet. Der ligger ikke heri noget menigsløst, og Begrebet er da ingen Illusion. Spørgsmaalet om Begrebet »det almindelige Prisniveau« er en intelligent Forestilling, i Modsætning til en Illusion, afhænger saa blot af, om der eksisterer større Grupper (i sociologisk Forstand) af Personer, der er væsentlig økonomisk ensstillede, og som derfor væsentlig bruger de samme Varer med den samme Betydning i Budgettet (samme Vægte). Hvis dette er Tilfældet, og det er et Spørgsmaal, som J. P. ikke engang nævner, endsige diskuterer i den nævnte Afhandling¹⁾, eksisterer der for de intelligente Mennesker i en saadan Gruppe noget, der for Gruppen er det almindelige Prisniveau, og som kan fortælle, om Gruppen fra et Tidspunkt til et andet har større eller mindre Leveomkostninger²⁾.

¹⁾ Derimod nævnes Spørgsmaalet, dog uden egentlig Diskussion, i J. P.s Doktorafhandling »Arbejdslønnen«, Side 182.

²⁾ Der melder sig naturligvis en hel Del Vanskeligheder m. H. t. at finde gode Udtryk, men det er i Hovedsagen tekniske Vanskeligheder (f. Eks. Tilfredsstillelse af Interkalationskriteriet), hvis det da ikke er filosofiske Vanskeligheder uden større praktisk Betydning (f. Eks. Forskydning af Forbrug og

Det er imidlertid tydeligt, at Jørgen Pedersen har glemt, hvorfor man har opstillet Begrebet det alm. Priseniveau. Man ser det bedst af, at J. P. Side 188 siger, at et Leveomkostningsindeks »ikke har noget at gøre med Spørgsmaalet almindeligt Priseniveau«. Her glemmer J. P., hvad han dog ellers ved et Par andre Steder i Afhandlingen, at »Priseniveauet« og »Pengenens Værdi« efter de gængse Forestillinger er det samme, jævnfør f. Eks. Side 190 f. n. og Side 191. J. P. indrømmer, at Leveomkostningsindekset har sin store Betydning for Spørgsmaalet om, hvad en Person med en given Indtægt kan købe for denne. Hvis dette ikke for ham er Pengenes Værdi eller Priseniveauet, hvad er det saa?

Naar J. P. forkaster Begrebet det alm. Priseniveau, er det da, som jeg har søgt at vise, for det første, fordi han i Hovedsagen bedømmer Begrebet ud fra andre Formaal end det, det først og fremmest er opstillet for at tjene. Men for det andet skyldes det, hvad jeg nu skal vise, at J. P. udfra Kendskab til og med dyb Respekt for den Maade, hvorpaa man i Statistikkens Teori anvender Ordet Gennemsnit, forkaster Tanken om et Priseniveau, fordi dette i vor dynamiske Verden aldrig kan blive et typisk statistisk Gennemsnit¹⁾. Og det af tre Grunde. For det første kan man nemlig efter J. P. kun tale om Priseniveau, »hvis Forskydningen mellem Priserne eller mellem de forskellige Grupper af Priser indbyrdes er af en saadan Art, at den kan henføres til et eller andet for hver enkelt Pris eller Prisgruppe specielt Forhold, saaledes at disse specielle Ændringer ved Beregning af et Gennemsnit af Pris udligner hinanden, som man venter, at Individualaarsager udligner hinanden« (Side 176 jævnfør 178—180). For det andet kræver J. P. et uvejjet Gennemsnit (S. 177). For

---

derfor af Vægte mellem to langt fra hinanden fjernede Tidspunkter). Men disse Spørgsmaal kan vi her se bort fra — Jørgen Pedersens Afhandling er jo ikke en statistisk-teknisk Afhandling (se f. Eks. Side 190, 2. Stk.).

Om nu nogle af de faktisk udregnede Pristal svarer til Begrebet Priseniveau, behøver jeg ikke at undersøge; det er Begrebet det alm. Priseniveau i sig selv, J. P. forkaster. At forskellige Forfattere eventuelt har overført det fra Penge- og Indkomstteoriens første Kapitler kendte Begreb det alm. Priseniveau til Konjunktur- eller Bankteorien er muligt, og at dette Begreb ikke gør Fyldst der meget sandsynligt, men kan ikke nødvendiggøre en fuldstændig Udrydning af dette Begreb.

¹⁾ Man skulde forsværge, at man staar over for den samme Forfatter, der i Arbejdslønnen (Note 1, Side 182) udtaler sig med den yderste Despekt og bidende Ironi om de magiske Egenskaber, man tillægger typiske Gennemsnit.

det tredje kræver J. P., for at tale om Prisniveau, at det skal være et repræsentativt, »fælles« Udtryk (Side 184, 186—187)¹⁾.

For nu at begynde med det første Kriterie, paaviser J. P., at et Prisniveau, der tilfredsstillende dette, ikke eksisterer i den dynamiske Virkelighed, der omgiver os. Kriteriet er imidlertid interesseløst, naar man erindrer Formaalet med Opstilling af Begrebet Prisniveau. Det er mig i første Omgang ligegyldigt, set fra Synspunktet hvorledes en Krone af min Indtægt har forskudt sig i Værdi fra et Tidspunkt til et andet, om flere, færre eller eventuelt slet ingen af Varepriserne er ukorrelerede. Paa samme Maade ser Sagen ud for den Gruppe, jeg tilhører. Begrebet Prisniveau har sin Betydning alligevel. Nu er det muligt, at Ordet Prisniveau er uheldigt, idet det, skønt det er et Gennemsnit, ikke ganske svarer til, hvad Statistikere gerne vil forstaa ved Gennemsnit; det tror jeg imidlertid ikke, og det er iøvrigt ogsaa uden større Betydning. Der er saa mange økonomiske, sociale og politiske Betegnelser, der er uheldige i den Forstand, at de anvendes i noget forskellig Betydning i forskellige Brancher af Socialvidenskaben og dennes Hjælpevidenskaber samt daglig Tale, men det maa man finde sig i; eller ogsaa lave nye Betegnelser. Men erklære, at det Begreb, der ligger bag ved det paagældende Ord, ikke eksisterer, fordi Ordet henleder ens Tanker paa noget andet, som man saa ikke finder bag det, er en uheldig Fremgangsmaade.

J. P. venter som sagt bag Ordet alm. Prisniveau at finde et Gennemsnit af Priser, hvis indbyrdes Forskydninger er af speciel Art, saa at man kan vente, at de udligner hinanden, og det rigtige maatte da være at give alle Priser lige Vægt, idet man ellers vanskeliggør Udligningsprocessen (Side 177—178). Da der nu rent faktisk har været ret store Diskussioner om Vægte og Arter af Gennemsnit, tages dette som et yderligere Bevis for, at der ikke er noget alm. Prisniveau. Som man vil se, diskuterer J. P. Vægtspørgsmaalet uden nogen overvættets Tilknytning til de Betragtninger, der ellers paatvinger sig, naar man staar overfor Valg af Vægte. At det, at en Person er klar over, at Prisen paa Ferskner er et daarligere Udtryk (d. v. s. har mindre Betydning) for det Prisniveau, der kommer ham ved, end Prisen paa Sko, og tager Hensyn hertil ved Vægtsystemet, skulde føre ham ud over den Forudsætning, der er nødvendig, for at J. P. vil tale om Prisniveau, er kedeligt. Men det kan vel ikke med Rimelighed for-

¹⁾ De tre Kriterier, som J. P. kræver opfyldt, hører naturligvis nøje sammen.

langes, at Manden af den Grund skal undlade at gøre Brug af Kendskab til sin egen eller sin Klasses Husholdning til Bestemmelse af Pengenes Værdi.

Vi har da set, hvorledes J. P. for at ville tale om Prisniveau kræver, at Dataene skal være uafhængige, og at de ikke skal vejes. Endelig skal Prisniveauet, som nævnt, for at være et virkeligt Gennemsnit, være et fælles og repræsentativt Udtryk (Side 186—187). Fejlen er her den samme, som begaas ved at kræve ukorrelerede Data. Det økonomiske Begreb Prisniveau kan ikke forkastes, fordi dets Betegnelse og dets formelle Udregningsmaade hos Personer, der er orienteret i Statistikkens Sprogbrug, eventuelt vækker Forestillinger om at finde et Pristal, der angiver noget fælles og repræsentativt.

Jeg maa da forkaste J.P.s tre Kriterier for Begrebet Prisniveau. Det første og det tredje, fordi de er irrelevante, og det andet (at der skal regnes med Vægte), fordi det vil føre til Resultater, der strider mod Begrebets Formaal: at give Udtryk for Pengenes Værdi for en Person eller en Gruppe Mennesker.

Til Slut et Par Bemærkninger om J. P.s Forhold til Købekraftsparitetsteorien. Man maa formode, at J. P. efterhaanden har faaet noget ganske særligt mod denne Teori, thi Foranledningen til at kritisere den (Side 186 Note 1) i en Artikel om »Prisniveauet« er meget svagt begrundet. Købekraftsparitetsteorien bygger nemlig ikke, som J. P. mener, at den »formentlig« gør, paa, at Prisniveauet for de Varer, der gaar mellem de Lande, vi tager i Betragtning, behersker de lokale Prisniveauer. Kærnen i Købekraftsparitetsteorien er uberørt af, om dette er Tilfældet eller ej. Den siger, at et Lands Valutakurser over for Udlandet vil, naar de ikke er bundet af Centralbanken eller underkastet Indflydelse af særlig Valutaspekulation, indstille sig saaledes, at Værdien af Landets Penge i Forhold til Udlandets er det samme, som Forholdet mellem den hjemlige Mønts Købekraft over for de Varer, der gaar mellem Landene, og de udenlandske Valutaers Købekraft. Hvis Landet nemlig driver en saadan særlig Penge- og Kreditpolitik, at det forandrer sine Penges Købekraft over for de nævnte Varer, indvirker dette alt andet lige paa Eksport og Import saa længe og saa stærkt, at Vekselkurserne tilpasser sig til den ny Købekraftsparitet. I denne Udformning er Teorien rigtig. Man kan sige, at den er selvfølgelig. Det er den, naar man har forstaaet den, men det udelukker ikke, at Økonomer maa anse det for deres Pligt at fremhæve den i den offentlige Diskussion.

Thi den er langt fra almindelig forstaaet og anerkendt. Man tænke f. Eks. paa Valutakonferencens Forhandlinger i 1923, hvor den danske Kronens lave Kurs over for den svenske blev tilskrevet saadanne Forhold som f. Eks., at Sverige havde flere Skove og mere Malm; at Sverige ikke havde faaet Sønderjylland hjem, det havde Danmark; at vi sparede for lidt herhjemme o. s. v. Det var heroverfor paa sin Plads at hævde Købekraftsparitetsteorien, der bygger paa nogle ældgamle prøvede Ræsonnementer, selvom disse maatte synes selvfølgelige for den subtile Forsker.

Niels Lindberg.

II.

Jeg skal ikke lægge Beslag paa Tid og Papir ved en detailleret Gennemgang af Cand. Lindbergs Kritik. Hans Paastand om, at Begrebet det alm. Prisniveau fortrinsvis er opstillet med Henblik paa Leveomkostningerne eller, som han senere udtrykker det, er kendt fra, hvad han kalder, Indkomstteorien, vidner om, at han har fordybet sig saa stærkt i de Systemværker, han anfører, at han ikke blot ikke har kunnet faa Tid at beskæftige sig med den Specialliteratur, hvor man dog ene kan vente en dybere-gaaende Drøftelse, men at han end ikke har lagt Mærke til den Diskussion om Konjunktur- og Krisespørgsmaal, der summer om Ørene paa os hver Dag, og i hvilken Ordet Prisniveauet er et af de oftest forekommende Udtryk.

Dette er dog mindre vigtigt; mere afgørende er det, at Cand. Lindbergs Kritik slet ikke rammer mig, fordi den handler om et helt andet Emne; den vil vise, hvad ingen — heller ikke jeg — har benægtet, at der kan være god Mening i at kalde Pengeværdien af en bestemt Persons eller Gruppes sædvanemæssige Forbrug for hans eller deres Prisniveau, ligesom der f. Eks. kan være god Mening i at kalde Værdien af en bestemt Kombination af Landbrugsprodukter for Landbrugets Indtægtsprisniveau. Jeg har i det hele taget ikke benægtet Eksistensen af Prisniveauer, men kun Eksistensen af noget, der svarer til Forestillingen om et almindeligt Prisniveau eller en almindelig Pengeværdi.

Lindberg derimod taler stadig om Prisniveauet for en Gruppe, altsaa om specielle Prisniveauer, og al hans Kritik mod mig og mod de Betingelser, jeg opstiller, for at man skal faa noget frem, der svarer til Forestillingerne om et almindeligt Prisniveau eller en almindelig Pengeværdi, refererer sig kun til Gruppen, altsaa

til et andet Emne end det, jeg har drøftet. Dette kommer stærkt frem der, hvor han taler om mit Krav om, at de Priser, man benytter som Observationer over det Fænomen, man vil maale, nemlig Prisniveauet, ikke maa falde fra hinanden i Grupper, saaledes at et Gennemsnit af dem ikke kan tillægges Betydning. Han siger herom, at dette Spørgsmaal er interesseløst, naar man ser hen til Formaalet; ja, dette er rigtigt, naar Formaalet er et helt andet end mit, naar det, som for Cand. Lindberg, bestaar i at finde den Sum Penge, som er nødvendig for at købe en bestemt Varemængde. I dette Tilfælde er det nemlig slet ikke Gennemsnittet, der har Interesse, men Summen, i mit Tilfælde er det derimod ikke nok at betragte Summen af de observerede Værdier; det er Gennemsnittet og de enkelte Observationers Fordeling om dette, der er afgørende, fordi Formaalet er at afsløre Virkningen af en Kraft, der tænkes at paavirke alle de inddragne Størrelser paa samme Maade. Hvis Betingelserne for Isoleringen af denne Fællesaarsag var tilstede, vilde Ferskener være akkurat ligesaa god en Maalestok som en for Forbruget mere betydningsfuld Vare; for, som Edgeworth udtrykker sig, det er ikke Kviksølvsøjls Tykkelse, der er afgørende for et Termometers Evne til at maale Temperaturen.

Cand. Lindberg behandler altsaa Spørgsmaalet, om man kan tale om et Prisniveau for en Gruppe af Personer, og om man kan maale dette ved at betragte Værdien af Gruppens normale Forbrug, og den eneste Tilknytning, hans Betragtninger har til min Artikel, er, at han antyder, at hvis Gruppen omfatter praktisk talt alle Individier, maa Gruppens Prisniveau kunne betragtes som det almindelige Prisniveau, hvilket han derefter identificerer med Pengenes Værdi¹⁾.

Nu kan der vel ikke være mindste Tvivl om, at det ikke er muligt at forme et komplet Budget, som er fælles for en Gruppe, der omfatter alle eller tilnærmelsesvis alle Menneskers Forbrug, og forsaavidt er Sagen vel allerede afgjort dermed²⁾.

¹⁾ Denne Identificering af Prisniveauet, udtrykt ved »Leveomkostningerne« og Pengenes Værdi, tager sig ejendommeligt ud samtidig med, at Cand. Lindberg hævder, at Begrebet Prisniveau ikke har noget at gøre med Bankteori; man skulde dog egentlig tro, at Begrebet Pengenes Værdi havde en vis Interesse i Bankteorien.

²⁾ Den eneste Mulighed maatte være, at Budgettets Sammensætning viste sig at være ligegyldig. Dette holder imidlertid kun Stik, saalænge man holder sig til Forbruget af temmelig elementære Livsfornødenheder; inddrager man samtlige Udgifter, herunder Skatter, personlige Tjenester o. s. v., vil der rimeligvis vise sig store Forskelligheder.

Jeg skal imidlertid nu vise, at ligegyldigt hvor stor Gruppen er, kan Leveomkostningerne ikke tjene som Udtryk for det almindelige Prisniveau, naar dette identificeres med Pengenes Værdi, uden under saadanne Betingelser at Prisniveauet bliver den mest ligegyldige Ting af Verden, berøvet enhver anden end Kuriositetens Interesse.

Først et Par Ord om Begrebet »Pengenes Værdi«. Penge er jo en Regneskala, hvori Tingenes relative Værdi udtrykkes. Heraf synes at følge, at Pengenes »Værdi« maa svare til Gradinddelingen paa et Termometer; det er en formel Ting, om Graderne er en Millimeter eller en Centimeter. Hovedsagen er, at man kender Skalaen.

Heraf følger nu, saa vidt jeg kan se, yderligere, at hvis en Ændring i disse for samtlige Personer gældende Leveomkostninger virkelig er et Udtryk for en Ændring af Skalaens Størrelsesforhold, altsaa en Ændring i Pengenes Værdi, saa maa den være fuldkommen irrelevant for et hvilket som helst økonomisk Forhold eller Spørgsmaal. Og omvendt: er Ændringerne i Leveomkostningerne ikke et blot og bart Udtryk for Forandringer i Skalaen, saa kan den heller ikke være Udtryk for Ændringer i Pengenes Værdi i al Almindelighed; dette følger af Pengenes Natur som Regneskala.

Lad os til nærmere Belysning af disse Paastande se lidt paa, hvad disse Leveomkostninger er; de er den til Indkøb af en bestemt Gruppe af Varer til personligt Forbrug nødvendige Pengesum. Men denne Pengesum siger jo i sig selv slet intet om den paagældende Persons eller Gruppens økonomiske Forhold; for at noget saadant skal kunne udsiges, maa man ogsaa kende Personens eller Gruppens Indtægter, der ogsaa er Priser, og disse Indtægter er atter for Hovedparten af Befolkningen, nemlig alle selvstændige Næringsdrivende, afhængige af Udgifter til en Mængde Ting, som de maa købe for at faa Indtægten. En saadan Leveomkostningsværdi omfatter altsaa kun en lille Brøkdel af de Priser, som er nødvendigt for at udsige noget om Regneskalaens Indretning i et givet Øjeblik, og der er da intet som helst mærkeligt i, at den ikke kan tages som noget Udtryk for Pengenes Værdi.

Sagen bliver ogsaa ganske klar ved at stille sig det Spørgsmaal, med hvilken Ret man maaler Pengenes Værdi for en Person eller Gruppe ved blot at se paa dens Udgifter til denne snævre Gruppe af Varer; hvorfor skal man ikke se paa Gruppens Indtægter af dens Ydelser Hvis en Mand ser sin Indtægt svinde ind

fra 10,000 til 1000 Kr., mens Leveomkostningerne er uforandrede, kan man sige, at Pengenes Værdi er steget for ham? Prisen paa hans Ydelser er faldet, og det er med Henblik paa hans økonomiske Forhold lige saa vigtigt som Ændringer i Prisen paa Konsumartikler.

Idet man betragter Leveomkostningsindekset, ser man kun paa et Sæt af de Priser, der bestemmer Pengenes Værdi for den paa-gældende Person eller Gruppe. Det ligger nu nær at slutte, at man for at faa fat i Pengenes Værdi eller Prisniveauet maatte inddrage begge disse Sæt af Priser i sine Overvejelser. Dette kan dog aabenbart ikke ske derved, at man finder deres Sum paa to forskellige Tidspunkter; for til denne Sum behøver de to Sæt ikke at bidrage lige meget. Med andre Ord, Pengenes Værdi for en Person eller en Gruppe er en Funktion af Gruppens Leveomkostninger og dens Indtægter, f. Eks. Forholdet mellem de to Størrelser, Kvadratrod af Forholdet, Differencen mellem dem eller muligvis noget helt andet. Men en saadan Funktion mellem to Sæt af Priser vilde næppe nogen falde paa at kalde et Prisniveau. Man maatte altsaa i hvert Fald opgive at identificere Prisniveauet og Pengenes Værdi, saaledes som Cand. Lindberg gør.

Man kunde imidlertid spørge, om man dog ikke kunde udtrykke Pengenes Værdi f. Eks. ved Forholdet mellem Leveomkostninger og Indtægt, saaledes at man kunde sige, at hvis dette Forhold forskød sig i nedadgaaende Retning fra et Tidspunkt til et andet, var Pengenes Værdi steget for Gruppen, og hvis Gruppen omfattede praktisk talt alle Individier, skulde man kunne sige, at Pengenes Værdi var steget i Almindelighed.

Heller ikke dette, mener jeg, er muligt. Forskydningen kan nemlig hidrøre fra, at Leveomkostningerne er steget, mens Prisen paa Ydelserne er forblevet uforandret, fordi Produktionsudbyttet, Produktiviteten, er formindsket. Hvis der nemlig ikke var sket andet end det formelle, at Regneskalaen var ændret, maatte Forholdet mellem de to Sæt af Priser jo være forblevet uforandret, men der er jo netop sket det betydningsfulde, at Produktiviteten er dalet.

At man i dette Tilfælde ikke har at gøre med en blot og bar Ændring i Pengenes Værdi ses ogsaa deraf, at man ikke ved en Forøgelse af Pengeindtægterne i samme Grad, som Leveomkostningerne var steget, kunde genoprette det tidligere Forhold, idet en saadan Forøgelse maatte betyde en yderligere Stigning i Leveomkostningerne. Iøvrigt vil det jo let indses, at hvis der ikke var

sket andet end en Ændring af Regneskalaen, saa maatte Forholdet mellem de to Sæt af Priser, naar det drejede sig om en Gruppe, der omfattede alle Mennesker, være uforandret; den Omstændighed, at Forholdet har ændret sig, er altsaa et Bevis for, enten at Gruppen ikke omfatter alle, eller at andet og mere end en Ændring af Pengeværdien har fundet Sted.

Denne Betragtning fører imidlertid ind i den Tankegang, som flere Forf. har været inde paa, nemlig at Pengenes Værdi eller Priseniveauet kun kan maales ved Produktionsydelsernes Priser. Jeg har imidlertid i min Afhandling vist, at dette kun kan ske under en Tilstand af permanent økonomisk Ligevægt, og at under denne Betingelse spiller det en forholdsvis underordnet Rolle, hvilket Sæt af Priser, man bygger paa, idet det eneste forstyrrende Moment i Virkeligheden bliver Ændringer i Produktiviteten, og disse maa oven i Købet antages at være langt mindre end under mere realistiske Forudsætninger, hvor man saa at sige har at gøre med permanent Mangel paa Ligevægt.

Konklusionen af disse Betragtninger bliver, at man ikke kommer Maalet: at finde et Udtryk for Priseniveauet eller Pengenes Værdi, det mindste nærmere ved at betragte Leveomkostningerne. De Betingelser, som maatte være tilstede for at noget saadant skulde være Tilfældet, mangler ligesaa fuldt i dette som i andre Tilfælde, noget, jeg allerede udtrykkelig gjorde opmærksom paa i min Artikel.

Betingelsen maatte være, at Forholdet mellem Indtægts- og Udgiftspriserne havde holdt sig uforandret. I dette Tilfælde vilde Leveomkostningerne vel kunne tjene som Udtryk for Pengenes Værdi, men for det første vilde det, som nævnt, ikke have nogen Interesse for nogen, og for det andet vilde Summen af en hvilken som helst nogenlunde stor Gruppe af Varer eller et Gennemsnit af Forandringerne i Priserne for disse Varer være et lige saa brugbart Udtryk; man havde nemlig da den permanente økonomiske Ligevægt, som maa være tilstede for, at Ændringer i Pengeforholdene kan lade de relative Priser urørt.

Jeg har nu søgt at paavise, at hvad enten man anvender »Leveomkostninger« eller Engrospriser, Priser paa Produktionsfaktorer eller et hvilket som helst andet Sæt af Priser eller Kombination af saadanne Priser, faar man ikke det frem, som man forestiller sig, naar man taler om det almindelige Priseniveau eller om Pengenes Værdi i al Almindelighed.

Formaalet med Beregningen af Leveomkostningerne eller Værdien af et Normalbudget for en Gruppe har heller næppe nogen-

sinde været at finde en saadan almindelig Pengeværdi, men derimod at finde et Middel, hvorved man kunde sikre en bestemt Gruppe af Personer en fast Levestandard; at det nødvendigvis kun kan være en Gruppe, der ikke omfatter alle, ligger i Sagens Natur, idet man jo ikke er Herre over Produktionens Størrelse og derfor ikke kan sikre alle en fast Levelfod. Det er med dette Formaal for Øje, at man har beregnet og anvendt Leveomkostningsindeks i Praksis, og til dette Formaal egner det sig, naar den paagældende Gruppe er tilstrækkelig lille, men i denne Omstændighed ligger jo ogsaa, at et saadant Prisindeks ikke kan være Udtryk for Pengenes Værdi, d. e. Ændringer i Regneskalaen, for i saa Fald maatte den kunne anvendes, uanset hvor stor Gruppen er, men samtidig vilde en saadan Justering ganske vist være indtraadt af sig selv.

Endelig et Par Ord om Købekraftsparitetsteorien. Jeg indrømmer, at dette Spørgsmaal kun har periferisk Tilknytning til Emnet, og derfor nævnte jeg det ogsaa i en Fodnote, og hos mig staar det vigtigste ikke i Fodnoterne. Jeg har ikke paastaet, at Prisniveauet for de Varer, der gaar mellem Landene, behersker de lokale Prisniveauer. Jeg har derimod været velvillig nok til at forudsætte, at det var et Led i Købekraftsparitetsteorien, at Vekselkurserne paavirkede Kreditpolitiken, og at denne igen paavirkede de indenlandske bestemte Priser, herunder Omkostningspriserne. Lindberg begrænser imidlertid Teorien til en Paastand om, at Niveauerne for de internationalt bestemte Priser tenderer til at forholde sig som Vekselkurserne. At det er saaledes, skal jeg ikke bestride. Jeg formulerede det selv paa ganske samme Maade, men søgte en dybere Mening bag disse intetsigende Ord. De siger jo intet som helst om, hvad der bestemmer Veksekurserne. De internationalt bestemte Priser er direkte afhængige af Vekselkurserne og kan derfor — det vil Cand. Lindberg vel indrømme mig — ikke bestemme disse Kurser.

Iøvrigt er Stedet ikke her til en Diskussion af Købekraftsparitetsteorien; jeg skal kun bemærke, at jeg er uenig med Cand. Lindberg i praktisk talt alt, hvad han skriver om dette Emne i sit Indlæg, og jeg finder ikke, at de Argumenter, som han haaner, er mere naive end hans og den gængse Formulering af Købekraftsparitetsteorien. At denne naive Købekraftsparitetsteori en Gang har gjort Gavn i Agitationen, er muligt, men forhindrer ikke, at den under andre Forhold kan komme til at gøre Skade, og heller ikke, at den er urigtig.

Jørgen Pedersen.

III

Da Cand. Lindberg i sit foranstaaende Diskussionsindlæg ikke blot har ment med Fordel at kunne citere, hvad Westergaard og Nybølle udtaler i Statistikens Teori, men i det hele synes at tillægge Citater Beviskraft, kunde jeg ønske med et Par supplerende Citater at føre Diskussionen et Stykke videre.

Det er utvivlsomt rigtigt, at Vanskeligheden ved at overskue samtlige Varers Prisbevægelser — selv naar de gaar nogenlunde i samme Retning — fører til Ønsket om i et Enkeltudtryk, Prisniveauet, at samle alle Prisiagttagelserne (Stats Teori § 356); Citatet har desværre ikke megen Beviskraft i den foreliggende Relation; thi ét er et fromt Ønske, et andet dets Realisation.

At Trangen er blevet i alt Fald delvis imødekommet, fremgaar vist tilstrækkeligt tydeligt baade af Lindbergs Indlæg og af Dr. Jørgen Pedersens Afhandling. Af den sidste, men ikke af Lindbergs Indlæg, fremgaar ogsaa, at Imødekommelsen har været saa omfattende, at der deraf har rejst sig et helt nyt Spørgsmaal, det, som *Haberler* i sin Bog: *Der Sinn der Indexzahlen* (Tübingen, 1927) betegner »Monismus und Pluralismus in der Indextheori«, og som i al sin Enkelthed drejer sig om det, J. P. i sin Afhandling, men ikke om det, L. i sit Indlæg diskuterer, nemlig: gives der et almindeligt, alle Interessegrupper omfattende Udtryk for Pengenes Købekraft?

Den hidtidige Diskussion af dette Spørgsmaal har jeg betragtet som saa velkendt, at jeg ikke ved Læsningen af J. P.s Afhandling har fundet det som en Mangel, at der ikke i denne Henseende fandtes udførlige Henvisninger til andre Forfattere. Men det har altsaa alligevel været en Mangel. Et Par yderligere Citater vil maaske da være vejledende.

Om Problemets Opstaaen, historisk set, tør jeg ikke udtale mig; men det er allerede levende til Stede hos *C. M. Walsh* (*The measurement of general exchange-value*, New York 1901), der ikke er i Tvivl om, at der kun eksisterer een eneste exchange-value, og at et Prisindekstal kun kan have et eneste Formaal at maale denne Værdi. Hos *Irving Fisher* (*The purchasing power of money*, New York 1911) findes ganske den samme Tanke; i hans senere Bog, *The making of index-numbers*, beskæftiger denne Forf. sig ganske vist ikke blot med en utrolig Mængde Fremstillingsmaader, men begrebsmæssig i Virkeligheden ogsaa med en Række forskellige specielle »Prisniveauer«. Hans »ideale Formel« tyder dog ikke paa, at han af den Grund har opgivet Tanken om et generelt

Prisniveau-Begreb, hverken som en intelligent Forestilling saalidt som en fremstillelig Ting, og trods alle Formler forfægter Forf. ogsaa i denne Bog sit oprindelige og aabenbart egentlige Standpunkt, at den Maade, hvorpaa et Prisindeks beregnes, ikke paa nogen Maade bør hænge sammen med det Formaal, det skal tjene.

Dette Standpunkt er i bevidst Opposition til en lang Række Forfattere — deriblandt en Række af Økonomiens mest kendte Navne — der enten ligefrem bestrider det almindelige Prisniveaus Eksistens som en Ting, der kan begribes eller materielt faas fat paa, eller som uden at bekymre sig om dette mere filosofiske Problem blot beskæftiger sig med, hvorledes Beregningsmaaden bedst tilpasses til Formaalet. Til disse hører først og fremmest *Edgeworth*, der allerede i et meget omtalt Memorandum fra 1887 og i *Palgrave's Dictionary* og ikke mindre senere i en Kritik af *Walsh* (*Journal of the R. Stat. Soc.* vol. 86, 1923) meget tydelig giver til Kende, at den Maade, hvorpaa et Prisindeks skal beregnes, baade med Hensyn til Regnemaade og Prisiagttagelser maa rette sig efter det Formaal, man forfølger. Ganske samme Indstilling finder man hos *A. W. Flux*, *Lucien March*, *Bortkiewicz* og *Mitchell* o. m. fl., ikke mindst hos *G. U. Yule*, der ligefrem mener, at *Fishers* og andre Monisters Forestilling om et generelt Prisniveau er falsk (*Journ. of the R. St. Soc.* vol. 86, 1923). Hvad *Westergaards* og *Nybølles* Lærebog angaar, havde det været bedre, om *Cand. Lindberg* havde citeret § 360, af hvilken fremgaar, at Forfatterne i alt Fald ikke kan tages til Indtægt for en ensidig Monisme. Da selve Spørgsmaalet Monisme kontra Pluralisme ikke er direkte behandlet i Lærebogen og Citater fra denne Bog derfor til syvende og sidst i Grunden er overflødige i denne Forbindelse, kunde jeg for min egen Part ønske at fremhæve, at saalænge man ikke stiller Problemet op paa en helt ny Maade, men udelukkende tænker sig Begrebet Prisniveau baade defineret og regnerisk bestemt umiddelbart som et Gennemsnit af Priser, kan man vanskelig naa frem til nogen Monisme. Det bliver nemlig da i det væsentlige rent formal-statistiske Betragtningmaader, der bliver afgørende for Vurderingen af Resultatet, og der kan da vanskeligt indvendes noget mod de af *Dr. J. P.* anstillede Betragtninger, der ikke blot i alt væsentlig er uangribelige, men efter mit Skøn ogsaa et Ord i rette Tid i den nuværende Epoke. At Resultatet bliver negativt, kan ikke være nogen Indvending, hvis det ellers maa erkendes at være rigtigt.

Er jeg saaledes enig med Dr. J. P. i, at man vanskelig kan tænke sig ad de gamle Veje at naa til et Begreb: det almindelige Prisniveau, der som en intelligent Forestilling kan opfattes, endsige til en Definition, der tillader en numerisk Bestemmelse, er jeg ganske uenig med ham, forsaavidt han af den Grund skulde mene, at dette Prisniveau overhovedet ikke eksisterer, idet det jo meget vel kan være de gamle Veje, det er galt med, og ikke Problemet.

Medens Dr. J. P. mener, at dette Spørgsmaal maa være afgjort, synes jeg ikke, man foreløbigt kan komme videre end til at sige, at det staar uafgjort hen; endelig kunde han maaske have ført Spørgsmaalet en Tap videre, idet hans Betragtninger for saa vidt falder ganske sammen med dem, der ligger til Grund for de seneste Bestræbelser paa dette Omraade, hvilke Betragtninger rundt regnet gaar ud paa, at dette Spørgsmaal er et centralt Punkt i Økonomiens Teori og slet ikke løses alene ved statistiske, det vil her sige iagttagelses-teoretiske, Betragtninger. At en saadan Overensstemmelse i Virkeligheden er til Stede, fremgaar af J. P.s Kritik af de gamle Veyes Ensidighed ved kun at betragte Vareprisernes Bevægelse, medens de slet ikke interesserer sig for Arbejdets og Kapitalens Priser, alias Indkomsterne. Dermed kan man jo nok sige at have Spillet gaaende, og det vilde ikke have været ilde anbragt, om Forf. ogsaa havde ofret nogle Bemærkninger paa *Bircks* Generalvare og den Anvendelse, *Ragnar Frisch* heraf gør i sin Bog: *New Methods of measuring marginal utility* (Tübingen 1932), efter hvilken Muligheden af Prisniveauets begrebsmæssige og numeriske Bestemmelse i væsentlig Grad synes afhængig af Muligheden af Bestemmelsen af Pengenes (d. v. s. Indkomstens) Grænsenyttelighed. Da J. P. imidlertid har ladet dette ligge, maa jeg maaske, ogsaa af Hensyn til Cand. Lindbergs Interesse for, hvad Westergaard og Nybølle udtaler om Monisme og Pluralisme i Prisindekstheorien, slutte med at henvise til de to Anmeldelser af Frisch's Bog i dette Tidsskrifts Aarg. 1932, S. 279 og S. 284, i Haab om, at disse Anmeldelser kunde have faaet fornyet Interesse ved denne Diskussion ogsaa for andre af Tidsskriftets Læsere, der ikke har Tid og Lejlighed til Studium af selve Frisch's Bog.

Hans Cl. Nybølle.
